

תְּיֹבְתָא - ויש מיתה בלא חטא (רבינו יונה ברכות לד, ב מדפי הר"ף, ורא"ש שם ז, יג בדעת בה"ג ור"ף; וראה גם טור או"ח קפט, וי"ד שעט). ויש שכתב שאע"פ שהגמ' נשארת בתיובתא, העיקר כרב אמי שאין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון. ואותם שמתו בעטיו של נחש, דרך הפלגה נקט, לומר שעונותיהם מועטים (מאירי לעיל ע"א).

כָּל הָאוֹמֵר רְאוּבֵן חָטָא נְכוֹ' - במעשה בלהה (רש"י). אבל בבלבול יצועי אביו חטא, כמבואר בגמ' להלן (מהרש"א). ומה שאמרו בסוטה (ז, ב) שמדברים על לב הסוטה שתודה שזינתה כשם ש'ראובן הודה ולא בוש', אינו משום שבאמת חטא במעשה בלהה והודה, ואומרים כן רק כדי למנוע מחיקת שם ה' על המים (ש"ת הרמ"א יא). ויש שפירש, שהסוגיא שם סוברת כדעת רבי אליעזר ורבי יהושע דלהלן הסוברים שראובן חטא (תורת הקנאות סוטה שם).

מְלַמֵּד שְׂכוּלָן שְׂקוּלִים כְּאֶחָת - ואין לומר שחטא ועשה תשובה, שאילו כן מעלתו היתה גדולה מאחיו, וכמו שאמרו (ברכות לד, ב) במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים (סדר פרישיות [לאדר"ת] בראשית מט, ד).

וּמְעַלָּה עֲלָיו הַקְּתוּב כְּאִילוֹ שֶׁכֵּב עִמָּה - שגדר איסור אשת איש בבני נח שנחשב כגזילה, והשינוי ששינה בענייני משכב אביו נחשב כפגיעה בגדרי בעלות אביו, ולפי דרגתו של ראובן דבר זה נחשב לחטא גמור (מכתב מאלהו א, עמ' 163).

אֶחָת שֶׁל שְׂכִינָה - שהיתה לו מיטה אחת לשכינה, וכל פעם קבעה באהל אחר (מהרש"ל בדעת רש"י). ויש שפירש, שהיתה לו מיטה אחת של שכינה בכל אהל ואהל בפני עצמו (מהר"ם בדעת רש"י).

פִּילְלָתָהּ הנצל מהחטא (רש"י). שמתחילה היה בדעתו לחטוא ממש, ועל ידי תפילתו ניצל מאותו עון (מהרש"א).

שִׁשְׁהוּ אֶת קִינִיָּהּ שאין בהם חלק לכהן, והעדיפו להקריב קרבן בהמה שיש בו חלק לכהן (פירושי הר"ף על עין יעקב).

וְהַקְּתִיב אֵל בְּנֵי כִי לֹא טוֹבָה הַשְּׂמוּעָה - ואין לומר שכוונת הפסוק שחטאו בבזיון קדשים (ראה רש"י ד"ה כל האומר בני ותוס' ד"ה כל), משום שמהמשך הפסוק (שמואל א ב, כד) 'מעבירים עם ה' משמע שחטאו בכך שהביאו את עם ה' לידי עבירה אלו עם אלו, והיינו 'אשר ישכבון את הנשים', אבל בזיון קדשים היא עבירה שנעשית רק כלפי שמיא (מהרש"א).

מִפְּנֵי מָה קִנְסַת מִיתָה עַל אֲדָם הָרֵאוּשׁוֹן נְכוֹ' - וגם מלאכי השרת ידעו שנענש מפני שאכל מעץ הדעת, כמפורש בכתוב (בראשית ב, ז) 'כי ביום אכלך ממנו מות תמות', ושאילתם היתה שכיון שאדם הראשון היה יציר כפיו של הקב"ה, אינו מן הראוי לגזור עליו מיתה על עבירה קלה שעבר עליה פעם אחת. והשיב להם הקב"ה 'מצוה קלה צויתיו וכו', והיה לו להזהר בה ביותר, לפי ששמע ציווי זה ממני ולא מפי שליח, ולכן נגזרה עליו מיתה (עין יעקב).

מִקְרָה אֶחָד לְצַדִּיק וְלָרָשָׁע נְכוֹ' - ולא מתו מחמת חטאיהם, אלא מחמת חטאי הרשעים (פירושי מהר"ל לאגודת).

בְּחֻטָּאָם מָתוּ שְׁנֵאמַר יַעֲזֵר לָא הָאֱמַנְתִּים נְכוֹ' - ולסוברים שמתו בלא חטא, אין כוונת הפסוק שנענשו על כך במיתה, אלא 'יען לא האמנתם' וגו', לכן תיענשו בכך ש'לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ' וגו' (במדבר כ, יב), אבל אילו האמנתם, הייתם זוכים להביאם אל הארץ (מהרש"א).

אֲרַבְעָה מֵתוּ בְּעֵטְיוֹ שֶׁל נְחֹשׁ - 'בעטיו' לשון עצה, שלא היו ראויים למות בחטאם, אלא שנגזרה מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון, מחמת עצתו של נחש לחוה לאכול מעץ הדעת (ע"פ רש"י כאן ובי"ז, א ד"ה בעטיו). ויש שפירש, 'בעטיו' לשון עט [-קולמוס] שנכתב בו עונש המיתה שנענשו מחמת הנחש (ערוך ערך עט בפירוש ראשון, הובא במהרש"א).

ואף שאין אדם שאינו חוטא בחטא כלשהו, כמאמר הכתוב (קהלת ז, ט) 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', דוקא ברוב בני אדם כן הוא, אבל יש מייעוט שאינם חוטאים כלל (תוס' ד"ה ארבעה). ויש שפירשו, שמכל מקום לא נתחייבו מיתה מחמת אותו חטא (מהרש"א), או שכבר נתכפר להם ביסורים או ע"י יום הכפורים (פני יהושע).

יֵשׁ יִסּוּרֵין בְּלֹא עוֹן - ונקראים יסורים של אהבה, וכמו שאמרו (ברכות ה, א) 'אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וכו' ואם תלה ולא מצא, בידוע שיסורין של אהבה הם', שהקב"ה מייסרו בעולם הזה אע"פ שאין בו שום עון, כדי להרבות שכרו בעולם הבא (רש"י שם ד"ה יסורין). והתועלת ביסורים אלו, שאם מצד מעשיו ראוי לדביקות ולמעלה עליונה, אלא שמחמת חומריות גופו אינו ראוי לאותה מעלה, הקב"ה מביא עליו יסורים כדי למרק נפשו מפחיתות החומר, עד שראוי לדביקות (ע"פ נתיבות עולם [למהר"ל] נתיב היסורין; וכע"ז בפני יהושע ברש"י שם).